17.10.2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta/
kunta- ja terveysjaosto
stiina.hyrri@eduskunta.fi

Dnro:517/D.a.4/2022

Viite: Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaoston lausuntopyyntö HE154/2022 vp 5.10.2022

Asia: **SAAMELAISKÄRÄJIEN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2023**

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä kirjallista asiantuntijalausuntoa vuoden 2023 talousarvioesityksestä ja rahoituksen riittävyydestä. Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava määräraha Saamelaiskäräjien laissa tarkoitettuihin tehtäviin. Saamelaiskäräjien lakisääteiset tehtävät liittyvät keskeisesti saamelaisten perusoikeuksien käytännön toteutumiseen Suomessa. Lakisääteisten tehtävien tehokkaan toteuttamisen esteenä on mm. riittävien resurssien puute. Saamelaiskäräjät esittää lisärahoitusta oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloille alla olevan taulukon mukaisesti. Esityksillä parannetaan saamelaisten mahdollisuuksia toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksiaan tähänastista johdonmukaisemmin ja oikea-aikaisesti. Esitetyt lisäykset ovat määrältään kohtuullisia.

Yhteenveto Saamelaiskäräjien esityksistä vuoden 2023 talousarvioon lisättäväksi oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloja koskien:

Eri hallinnonaloja koskevat esitykset	**Lisäysesitys 2023 talousarvioon**
Avustus saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen mom 25.01.50	+876 000 €
Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta mom 29.91.52	+330 000 €
Saamenkielisen oppimateriaalin tuottaminen mom 29.01.02.4	+500 000 €
Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	+240 000 €
Saamenkielisen kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30.2	+131 000 €
Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen mom	+2 438 000 €
Sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta - Saamelaisyksikkö	+195 000 €
Saamelaiselinkeinorahasto mom 32.20.40	+860 000 €
Lisäysehdotukset yhteensä	**+5 570 000 €**

1. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Valtion talousarviossa 2023 oikeusministeriön pääluokassa momentilla 25.01.50 on esitetty osoitettavaksi 4 422 000 euroa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämisestä aiheutuviin menoihin. Tästä kokonaismäärärahasta on varattu 1 481 000 euroa saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen vuokriin Senaatti-kiinteistöille ja 290 000 euroa saamen kielilain 31 §:ssä tarkoitettuja avustuksia varten. Saamelaiskäräjien toiminta-avustukseksi jää 2 651 000. **Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarvioon 2023 lisätään 876 000 euroa oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.01.50 seuraavan esityksen mukaisesti:**

25.01.50 Avustus saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen	**Lisäysesitys 2023**
Varhaiskasvatuksen ohjauksen ja hallinnon kehittäminen: - varhaiskasvatussihteeri - varhaiskasvatusohjaaja	140 000 €
Viestinnän kehittäminen: - suunnittelija (inarinsaame) - suunnittelija (koltansaame) - suunnittelija (pohjoissaame)	180 000 €
Parlamentaarisen työn kehittäminen	326 000 €
Poliittisen ja sidosryhmätoiminnan kehittäminen	100 000 €
Kansainvälisen toiminnan kehittäminen	130 000 €
Sajoksen perustekniikka ja tietoturva	100 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+ 876 000 €**

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen ohjauksen kehittäminen
Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman saamenkielisen ja saamen kielten opetuksen kehittämisryhmän loppuraportissa[1] esitetään, että Saamelaiskäräjille perustetaan saamenkielisen varhaiskasvatuksen pedagogisen ohjaajan ja saamenkielisen varhaiskasvatussihteerin virat ja niille osoitetaan tarvittava rahoitus. Virkojen perustamisesta aiheutuvat palkka- ja toimintamenot ovat vuosittain 140.000 €. Henkilöstöresurssi parantaisi Saamelaiskäräjien mahdollisuutta tarjota toiminnan järjestäjille kielellistä ja pedagogista tukea sekä vahvistaa varhaiskasvatuksen saamelaiskulttuurin mukaisuutta. Tämä vahvistaisi Saamelaiskäräjien edellytyksiä toimia myös saamelaisen varhaiskasvatuksen asiantuntijana. Varhaiskasvatuksen pedagoginen ohjaaja vastaisi koko saamenkielisen varhaiskasvatuksen pedagogisesta, kielellisestä ja kulttuurisesta ohjauksesta, edistäen henkilöstön verkostoitumista ja työssä jaksamista. Varhaiskasvatussihteerin tehtäviin kuuluisivat valtionavustusten hallinnoinnin lisäksi saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät neuvottelut, sopimukset, seuranta, tiedottaminen sekä varhaiskasvatusta koskevien asioiden valmistelu Saamelaiskäräjien hallinnossa.

Saamenkielisen viestinnän kehittäminen
Saamelaiskäräjillä työskentelee tällä hetkellä yksi henkilö viestinnässä, jonka tehtävänä on hoitaa, suunnitella ja kehittää käräjien viestintää koskevia asioita. Viestinnän vuosittainen budjetti on noin 20 000 euroa. Nykypäivän vaatimukset viestinnälle ovat kasvaneet (ml.

[1] Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:25

saavutettavuusvaatimukset) ja keskustelu on julkisempaa kuin se on koskaan aikaisemmin ollut. Yleinen tietämys saamelaisväestöstä, saamelaisten historiasta ja modernista saamelaisyhteisöstä on edelleen pintapuolista ja usein myös ennakkoluulojen värittämää. On erittäin tärkeää, että Saamelaiskäräjien viestinnän kehittämiselle suunnataan sen kaipaamat resurssit. Nykyiset resurssit ovat riittämättömät. Saamelaiskäräjien viestinnän kehittämiseksi kaikilla kolmella saamen kielellä edellyttää työntekijäresursseja (1 henkilötyövuosi/kieli). Saamelaiskäräjien viestinnän tehostamisella, saamelaisyhteisöön ja kulttuuriin liittyvien positiivisten asioiden esiin tuomisella voidaan vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ilmapiiriin ja siten vahvistaa myös saamelaislasten ja -nuorten samaistumista omaan yhteisöönsä. Saamelaiskäräjät esittää, että Saamelaiskäräjille osoitetaan 180 000 euron lisämääräraha saamenkielisen viestinnän kehittämiseen kolmella saamen kielellä.

Parlamentaarisen työn kehittäminen
Vuodesta 2023 alkaen olisi tarkoitus vahvistaa Saamelaiskäräjien korkeimman päättävän elimen, Saamelaiskäräjien kokouksen toimintaa viiteen kokoukseen vuodessa. Yhden täyskokouksen kustannukset kaikkine kuluineen on yhteensä 20 000 euroa. Kaksipäiväinen kokous maksaa 30 000 euroa. Nykyisin resurssein Saamelaiskäräjien kokouksia voidaan pitää neljä kertaa vuodessa, joka on aivan liian vähän nykytarpeisiin nähden.

Varapuheenjohtajille maksetaan tällä hetkellä 50 % puheenjohtajan palkasta, jonka kulut ovat täysillä kokemuslisillä tällä hetkellä 96 000 euroa vuodessa. Kahden varapuheenjohtajan tehtävän muuttaminen täysiaikaiseksi aiheuttaa 96 000 euron korotuksen palkkamenoihin. Saamelaiskäräjät on lisäksi tuonut esiin, että saamelaiskäräjien varapuheenjohtajien työskentely täysipäiväisesti edellyttää toteutuakseen tarkoituksenmukaisesti, että heille voidaan palkata yhteinen avustaja (80 000 euroa). Vuodesta 2023 alkaen esitetään lisäystä hallituksen jäsenille maksettaviin lisäpalkkioihin. Lisäpalkkio olisi vastike vastuullisesta hallitustyöstä. Tällä tavalla turvattaisiin hallitusjäsenille parempi mahdollisuus osallistua asioiden valmisteluun ja toimeenpanoon tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisärahoitustarve olisi 120 000 euroa/v.

Saamelaisten poliittisen ja sidosryhmätoiminnan kehittäminen
Saamelaiskäräjälain (974/1995) 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Saamelaiskäräjät toimii yhteistyössä viranomaisten, organisaatioiden, saamelaisyhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa. Tavallisin yhteistyömuoto on työryhmätyöskentelyyn osallistuminen. Saamelaiskäräjien palkkioista ja korvauksista säädetään saamelaiskäräjistä annetun lain (974/95) 17 §:n mukaisesti Saamelaiskäräjien hyväksymässä palkkiosäännössä. Kokouspalkkio on ollut vuodesta 2013 samalla tasolla. Nyt kokouspalkkiota korotettaisiin[2] 50 %:lla. Poliittisen sidosryhmätoiminnan kehittämiseksi esitetty summa (100 000 €) muodostuisi erityisesti kokouspalkkioiden korotuksesta[3], majoitus-, matkustus- ja päivärahakustannuksista, ansionmenetyskorvauksista, palkkioista sekä muista kuluista[4].

Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan kehittäminen
Saamelaiskäräjien kansainvälinen toiminta on laajentunut huomattavasti viime vuosina. Vuoropuhelua EU:n kanssa, YK:n eri prosesseihin osallistuminen, kansainvälisten seminaarien järjestäminen sekä suhteiden vahvistaminen muihin alkuperäiskansoihin edellyttää lisäresursseja.

[2] korotus vastaisi kuntakooltaan yli 10 000 asukkaan kunnan kunnanhallituksen keskimääräisiä palkkioita. Lähde: Kuntaliiton julkaisusarja nro 4/2018.

.

Tällä hetkellä tärkeisiin kansainvälisiin, alkuperäiskansoja koskeviin kokouksiin osallistuminen perustuu siihen, että ministeriöt pyytävät jossain määrin Saamelaiskäräjien edustusta mukaan delegaatioihinsa, mutta eivät aina pysty rahoittamaan Saamelaiskäräjien edustajan kuluja. Näillä kansainvälisillä foorumeilla tehdään saamelaisia koskevia päätöksiä, joihin Saamelaiskäräjien tulisi pystyä osallistumaan ja päättää siitä myös itse. Saamelaiskäräjien nykyinen rahoitus riittää lakisääteisten edustustehtävien hoitamiseen ainoastaan kansallisella tasolla.

Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaiskäräjien yhteistyöelimen, Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston (SPN), puheenjohtajuus kiertää Norjan, Suomen ja Ruotsin Saamelaiskäräjien välillä ja kestää kerrallaan 16 kuukautta. SPN:llä ei ole omaa sihteeristöä, joten sihteeristön toiminta siirtyy puheenjohtajuuden myötä puheenjohtajana toimivan saamelaiskäräjien vastuulle. Suomen Saamelaiskäräjien viimeisen puheenjohtajuuden aikaiset (2019-2021) kokemuksen osoittavat, että ilman erillisen työntekijän palkkaamista ei kaudesta selvitä. Seuraava puheenjohtajuus Suomen Saamelaiskäräjille olisi tulossa vuosien 2023-2024 aikana ja tämä tulisi ottaa huomioon lisäresursseina kansainvälistä työtä varten.

Sajoksen perustekniikka ja tietoturva
Saamelaiskäräjät vastaa Saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen it-palveluista, tietoturvasta ja infrastruktuurista. Saamelaiskäräjillä toimii yksi järjestelmäasiantuntija, joka vastaa noin 80 henkilön it-tuesta ja Sajoksen it-verkosta palveluineen. Järjestelmäasiantuntijan työn kuva on laaja, sisältäen kaiken it-tuesta toiminnan kehittämiseen. Määrärahan lisäys toisen työntekijän palkkaamiseksi (60 000 €) it-sektorille on välttämätöntä, jotta voidaan varmistaa palveluiden /työn sujuvuus ja tietoturvallisen käyttöympäristö. Sajoksen tietoturvaa tulisi pystyä määrätietoisesti kehittämään laatimalla selkeä suunnitelma vaadittaville toimille. Tietoturvan tason selvittäminen edellyttää tietoturva-ammattilaisen auditointia. Tietoturvan kehittämiseen sisältyy tietoturvan auditointi, kehityssuunnitelman laatiminen, tarvittavien ohjelmistojen ja laitteiden hankinta. Tietoturvavaatimusten lisääntyminen vaatii laite- ja ohjelmistohankintojen lisäksi myös henkilöstön osaamisen kehittämistä.

2. OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Saamelaiskäräjät esittää valtion talousarvioon vuodelle 2023 euron seuraavia lisäyksiä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle:

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala	**Lisäysesitys 2023**
Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta mom 29.91.52	330 000 €
Saamenkielisen oppimateriaalin tuottaminen mom 29.01.02.4	500 000 €
Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	240 000 €
Saamenkielisen kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30.2	131 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+ 1 201 000 €**

Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta

Saamelaiskäräjät esittää, että kulttuuri- ja kielipesien valtionavustus pidetään vähintään 1,43 miljoonassa eurossa, jotta tällä hetkellä toiminnassa olevien yksiköiden toiminta sekä kielipesätoiminnan koordinaatityö voidaan turvata riittävällä rahoituksella. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää Saamelaiskäräjien kehysehdotuksen 2023-2026 mukaisesti, että saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityöhön osoitetaan 100 000 euroa.

Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi on esitetty myönnettäväksi momentilta 29.91.52 inarinsaamen, koltansaamen ja pohjoissaamen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan tukemiseen yhteensä 1 200 000 euroa. Tämä esitys on riittämätön turvaamaan nykyiset kulttuuri- ja kielipesätoiminnot. Vuonna 2022 Suomessa toimii 12 kulttuuri- ja kielipesää, joista 3 inarinsaamenkielistä, 2 koltansaamenkielistä sekä 7 pohjoissaamenkielistä. Lisäksi Saamelaiskäräjillä toimii kielipesäohjaaja, jonka työnkuvaan kuuluu Saamelaiskäräjien työjärjestyksen mukaisesti mm. kielipesien pedagoginen ohjaus, kulttuuri- ja kielipesien valtionavustuksen hallinnointiin liittyvät tehtävät sekä yhteistyö vanhempien kanssa. Vuonna 2022 kulttuuri- ja kielipesien valtionavustuksesta on myönnetty nykyisille kielipesille, kielipesätoiminnan koordinaatiotyöhön sekä saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityöhön yhteensä 1,57 miljoonaa euroa, josta nykyisiin kielipesiin sekä koordinaatiotyöhön yhteensä 1,43 miljoonaa euroa.

Kulttuuri- ja kielipesillä on erittäin merkittävä rooli kielenelvytyksessä ja niillä on myös vakiintunut asema saamelaisessa varhaiskasvatuksessa saamea äidinkielenään puhuvien lasten ryhmien rinnalla. Kulttuuri- ja kielipesätoiminta järjestetään osana kuntien varhaiskasvatusta, ja valtionavustus kattaa 85% toiminnan kuluista. Valtionavustus mahdollistaa saamelaiskulttuurin mukaisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen sekä kielenelvytyksen kannalta välttämättömät resurssit. Kielipesätoiminnan koordinaatiotyö on olennainen osa kulttuuri- ja kielipesätoiminnan kehittämistä. Mikäli valtionavustus on vuonna 2023 esitetty 1 200 000 euroa, nykyisten kulttuuri- ja kielipesien budjeteista vähennetään ensisijaisesti materiaalikustannuksia, matkakustannuksia sekä koulutuskustannuksia. Lisäksi kielipesätoiminnan koordinaatiotyön osuus valtionavustuksesta tulee pienenemään merkittävästi ja saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityö päättyy kokonaan. Tämä heikentää huomattavasti saamelaisen pedagogiikan toteuttamista, sillä erityisesti saamelaiseen käsityöhön (duodjiin) tarvittavat materiaalit ovat kalliita, eikä niitä voi korvata muilla materiaaleilla. Erilaiset yhteiset saamelaisen varhaiskasvatuksen tapahtumat ovat tärkeässä roolissa saamelaisyhteisöön kasvamisessa, ja kielipesissä myös retket ovat olennainen osa arkea, jotta ryhmissä voidaan opetella perinteisiä elinkeinoja oikeassa ympärisössä. Henkilöstön koulutuskustannuksista katetaan erityisesti kielenhuoltoon ja saamelaiseen pedagogiikkaan liittyviä koulutuksia, jotka ovat erittäin tärkeitä kielipesätoiminnan laadun varmistamisessa.

Kielipesätoiminnan koordinaatiotyön budjetin on oltava riittävä. Kielipesät sijoittuvat hyvin laajalle alueelle, ja pedagogisen ohjauksen laadun kannalta on tärkeää, että kielipesäohjaaja pystyy matkustamaan kielipesiin säännöllisesti. Kielipesätoiminnan koordinaatiobudjetista rahoitetaan myös kaikkien kielipesien henkilöstön yhteisiä koulutuksia ja mahdollistetaan eri kielipesien henkilöstön tapaamisia ja verkostoitumista. Kielipesissä työskennellään hyvin pienissä työyhteisöissä ja jopa yksin, joten kollegiaalisen tuen saaminen on merkittävässä roolissa henkilöstön työssäjaksamisen kannalta.

Saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityön jatkuvuus on tärkeää koko saamelaisen varhaiskasvatuksen kentän kannalta. Saamelaiskäräjillä toimii vuonna 2022 kaksi saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityöntekijää, ja hyvin lyhyessäkin ajassa tämä on mahdollistanut laadukkaan ja monipuolisen materiaalin tuottamisen. Saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalipula on kuitenkin edelleen akuutti, eikä Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston hallinnoima materiaalityö pysty vastaamaan varhaiskasvatuksen tarpeisiin.

Saamenkielisen oppimateriaalin tuottamisen resurssit

Saamelaiskäräjät on syvästi huolestunut siitä, että määräraha saamenkielisen oppimateriaalin valmistamiseen (mom 29.01.02.4) olisi ensi vuoden talousarviossa putoamassa aiemmalle tasolleen (500.000 euroon). Ministeriölle vuonna 2020 tehty erillisselvitys saamenkielisen oppimateriaalin tilanteesta ja tulevista tarpeista (OKM 2020:28) osoitti huomattavia puutteita, eriarvoisuutta ja kehittämistarpeita saamenkielisen oppimateriaalin saatavuudessa.

OKM:lle tehty selvitys osoitti kiireellisimmin tarvittavien, kokonaan puuttuvien tai vanhentuneiden oppimateriaalien lukumääräksi on noin 300 nimikettä. Eniten oppimateriaalia on saame vieraana kielenä sekä saamen äidinkieli ja kirjallisuus oppiaineissa. Pohjoissaamenkielisen opetuksen materiaalitilanteessa on suuria puutteita. Inarinsaamenkielisessä opetuksessa on huomattavan suuria puutteita ja koltansaamenkielisistä materiaaleista puuttuu suurin osa. Oppimateriaalitilanne ei ole hyvä yhdenkään saamen kielen kohdalla. Suuri ongelma on materiaalin vanheneminen. Oppimateriaalityö ei ole pysynyt opetuksen muutosten mukana ja vain harvat materiaalit vastaavat voimassa olevan opetussuunnitelman vaatimuksia.

Oppimateriaalitilannetta on kehitetty viime vuosina muun muassa lisäämällä digitaalista oppimateriaalityötä, palkkaamalla Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimistoon kokoaikaiset oppimateriaalisuunnittelijat kuhunkin saamen kieleen ja avaamalla oppimateriaalin verkkokauppa, https://www.samediggi.fi/oppimateriaalit/. Resurssien puuttuessa materiaaleja valmistuu kuitenkin liian hitaasti ja on jouduttu kierteeseen, jossa opetussuunnitelmat ehtivät uudistua nopeammin kuin ajantasaisia saamenkielisiä oppimateriaaleja ehditään valmistaa. Käytössä olevien saamenkielisten oppimateriaalien keski-ikä on jo nyt yli 10 vuotta. Suomenkielisessä opetuksessa materiaaleja päivitetään vuosittain. Pula oppimateriaaleista vaikeuttaa saamelaisopetusta ja opettajien työtä monin tavoin ja vaikuttaa myös opetuksen uskottavuuteen huoltajien valitessa lastensa opetuskieltä.

Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalilautakunta käynnisti kuluvana vuonna tehokkaamman oppimateriaalityön, koska rahoitus nousi tasolle, jolla sen kuuluisi olla joka vuosi. Eduskunta myönsi tarkoitukseen lisärahoitusta vuoden 2021 kolmannesta lisätalousarviosta ja vuonna 2022 oppimateriaalityöhön voidaan käyttää yhteensä 1 milj. euroa. Rahoituksen putoaminen takaisin entiselle tasolleen vuoden 2023 talousarviossa katkaisisi tänä vuonna tehostuneen työn ja estäisi pitkän aikavälin suunnittelun. https://www.samediggi.fi/saamelaisopetus-ja-oppimateriaalityo/

Oppimateriaalipuutteet syövät saamenkielistä opetusta. Ne kuormittavat opettajia ja vaikuttavat opettajien saatavuuteen jo nyt. Oppimateriaalipuutteet vaikuttavat myös lasten huoltajien luottamukseen ja sitä kautta opetuskieltä koskeviin valintoihin. Oppimateriaalipuutteet vaikuttavat siten suoraan opetustilanteeseen ja ylläpitävät eriarvoisuutta suomen- ja saamenkielisen opetuksen välillä. Saamelaiskäräjät pelkää tilanteen pahenevan ja viime vuosien myönteisen kehityksen saamen kielten ja saamenkielisessä opetuksessa katkeavan.

Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen

Saamelaisen lastenkulttuurikeskuksen, musiikkikeskuksen ja elokuvakeskuksen toimintaa on rahoitettu opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä valtionavustuksella, joka on tarkoitettu saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistämiseksi (mom 29.80.52.30). Duodje-akatemian toimintaan ei ole tällä hetkellä rahoitusta.

Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	**Lisäysesitys 2023**
Lastenkulttuurikeskus	100 000
Elokuvakeskus	20 000
Duodje-akatemia	120 000
Lisämäärärahantarve yhteensä	+240 000

Saamelainen lastenkulttuurikeskus Mánnu

Saamelainen lastenkulttuurikeskus pyrkii toiminnallaan vahvistamaan saamelaislasten- ja nuorten kulttuuri-identiteettiä, lisäämään saamelaisen perinteisen tiedon ja- taidon arvostamista, omaksumista ja tallentamista, kehittämään sukupolvien välisiä yhteisöllisiä toimintamalleja. Toiminta perustuu saamelaiskulttuurin- ja saamen kielen vahvistamiseen ja kokemuksellisen toiminnan lisäämiseen kouluihin, päiväkoteihin ja kielipesiin. Keskus osallistuu myös saamelaistapahtumien tuottamalla ohjelma -sisältöjä lapsille ja nuorille. Verkostoituminen paikallisten toimijoiden, yhdistysten ja kulttuuri -ja taidelaitosten kesken on tärkeä osa työn jatkuvuuden ja laajuuden kannalta. Toiminnassa pyritään poistamaan osallistumiseen liittyviä haasteita ja esteitä syrjäseutualueella.

Saamenkielistä taide- ja kulttuurikasvatusta täytyy tukea yhdenvertaisesti ja turvata rahoitus suhteessa valtakunnallisiin lastenkulttuurikeskustoimijoihin. Vuosittainen kilpailu toiminta-avustuksista luo painetta ja eriarvoisuuden tunnetta alkuperäiskansan kulttuurikasvatustyön kannalta. Kansallisen Lapsi-strategian tavoitteet täytyy ulottaa myös haja-asutusalueen, saamelaisten kotiseutualueen lasten ja nuorten kulttuuriin.

Yleisten kustannusten nousun vuoksi lastenkulttuurikeskuksen toimintaa ei pystytä pitämään enää edes nykyisellä tasolla. Nykyinen rahoitus 58 000 euroa ei riitä kunnolla toiminnan järjestämiseen lapsille ja nuorille. Toiminnassa kielellinen ja alueellinen yhdenvertaisuus sekä saavutettavuus tulee pysyä turvaamaan. Tämä edellyttäisi 100 000 euron lisäresurssia nykyiseen valtionavustukseen. Mánnun toiminnan päättyminen vaikuttaisi heikentävästi useaan kohderyhmään: saamelaisiin taiteilijoihin, käsityöntekijöihin, ikäihmisiin ja lapsiperheisiin sekä yhteistyökumppaneihin ja saamelaistapahtumiin.

Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábma

Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábman tavoitteena on kehittää saamelaista elokuva-alaa sekä edistää alan kansainvälistä alkuperäiskansojen yhteistyötä. Keskus järjestää elokuva-alan tapahtumia, kuten kursseja, luentoja, elokuvaesityksiä tehden saamelaiselokuvaa tunnetuksi. Skábma tukee saamelaisten elokuvien ja av-tuotteiden suunnittelua, kehittämistä ja tuotantoa mm. neuvonnalla sekä parantamalla osaamista. Keskus edistää elokuva- ja mediakasvatusta ja pyrkii parantamaan lasten ja nuorten elokuvatarjontaa mm. dubbauksen avulla. Nykyisellä määrärahalla (100 000 €) toimintaa ei voida laajentaa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle. Tätä toimintaa varten Saamelaiskäräjät esittää 20 000 euron lisäystä vuodelle 2023 saamenkielisen taiteen ja kulttuurin edistämisen budjettiin.

Duodje-akatemia

Saamelaiskäräjät aloitti vuonna 2019 Duodji-akatemian kehittämishankkeena Enontekiöllä. Hankkeen päärahoittaja oli Tunturi-Lapin Leader ja yksityiset rahoittajat ovat Käsivarren paliskunta, Näkkälän paliskunta ja Saamelaismuseo Siida. Hankkeen yhteistyökumppanina oli Enontekiön kunta.

Duodje-akatemian tavoitteena on muodostaa ympäristö käsityön oppiseen, tapaamisiin, vapaa-ajanviettoon sekä työntekoon erityisesti saamen kielellä. Tavoitteena on myös vahvistaa rajat ylittävää yhteistyötä Ruotsin ja Norjan saamelaiskäsityön instituutioiden ja taitajien kanssa hyödyntäen jo olemassa olevaa osaamista. Lisäksi tavoitteena on selvittää duodjiin liittyviä kehittämismenetelmiä niin perinteisin kuin nykyaikaisin menetelmin. Duodje-akatemia on saamelaiskäsityöperinteen kannalta elintärkeä prosessi. Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarviossa vuodelle 2023 lisätään 120 000 euroa saamenkielisen taiteen ja kulttuurin edistämisen momentille Duodje-akatemiatoiminnan aloittamiseksi Enontekiöllä.

Saamenkielisen kulttuurin edistäminen

Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta jakaa vuosittain valtion talousarviossa saamenkielisen kulttuurin ja saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen sekä Pohjoismaisten saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen osoitettua määrärahaa (mom 29.80.52.30.2). Määräraha on suuruudeltaan 179 000 €. Saamelaiskäräjiltä haettiin vuoden 2022 kulttuurimäärärahasta yhteensä 371 880 euroa 70 eri projektiin. Nykyinen määräraha kattaa 52 % haetusta määrästä ja tarpeesta. Saamelaisyhdistykset hakivat Saamelaiskäräjiltä vuonna 2022 133 300 € saamelaisyhdistysten toiminta-avustuksiin. Nykyinen taso kattaa 75 % haetusta määrästä ja tarpeesta. Kulttuurimäärärahan tason laahatessa lukuisat Saamelaiskäräjien ja valtion kulttuuripoliittisten tavoitteiden mukaiset kolmannen sektorin projektit jäävät toteutumatta. Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarvioon 2023 lisätään momentille 29.80.52.30.2 131 000 euroa saamenkielisen kulttuurin edistämiseksi.

Suomen ratifioiman Unescon yleissopimuksen kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi (SopS 17/2007) tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta. Sopimuksen tavoitteen toteutuminen edellyttää kulttuuri-ilmauksien huomioimista saamelaisen kulttuurin tukijärjestelmissä. Kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden turvaaminen edellyttää, että kulttuurin tukijärjestelmä on riittävä, jotta saamelaiset käsityöntekijät ja taiteilijat voivat keskittyä kulttuuri-ilmauksien tuottamiseen. Sopimuksen artikla 6 mahdollistaa valtioiden ryhtyvän erityistoimenpiteisiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi.

3. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi

Valtion talousarviossa esitetään enintään 562 000 euroa valtionavustuksen maksamiseksi saamelaiskäräjien kautta saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä tarkoitetuille saamelaisten kotiseutualueen hyvinvointialueille saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi. Selvitysosan mukaan toiminnan tavoitteena on turvata saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus. Saamelaiskäräjät esittää momentille 33.60.36 määrärahan nostamista 3 milj. euroon. Saamelaiskäräjät ja sosiaali- ja terveysministeriö kävivät 12.1.2022 saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut. Neuvottelujen päätöksen mukaisesti Saamelaiskäräjät valmisteli perustelumuistion (31.1.2022, Dno 627/D.a.2/2022) saamenkielisten sote-palvelujen turvaamiseksi osoitetun valtionavustuksen 200.000 euron

korotuksesta. Tämä neuvoteltu 200.000 euron määrärahakorotus ei ole todennettavissa valtion talousarvioesityksessä 2023.
Määräraha on merkittävä kannustinmekanismi, jonka turvin on turvattu, että saamelaisten kotiseutualueella on saatavilla saamenkielisiä palveluita ja kohdennettu palveluita saamelaisten palvelutarpeen mukaisesti. Esitetty määräraha on esitetyssä suuruudessaan riittämätön vastaamaan merkittävään osaan palvelutarpeita. Määräraha ei nykyisellään riitä kattamaan yhtään kehittämistoimintaa. On tarve nostaa määrärahaa, jotta voidaan kehittää ja tuottaa palveluita erityisesti lapsille, nuorille ja perheille, ikääntyvälle väestölle sekä mielenterveyspalveluita tarvitsevalle väestölle. Erityisiä palvelutarpeita, joihin tarvitaan kulttuurilähtöistä kehittämistoimintaa, on noussut mm. neuropsykiatrisissa palveluissa, kuntoutuksessa sekä vanhuspalveluissa. Myös käynnissä oleva saamelaisten totuus- ja sovintokomission psykososiaalinen tuen jatkuvuus tulee turvata komission työn päätyttyä.

Rahoitusmekanismin avulla on vastaisuudessa aikaisempaa paremmat edellytykset edistää palveluiden kehittymistä yhdenvertaisesti, sillä hyvinvointialueen aloittaessa toiminnan on Lapin alueella paremmat rakenteelliset edellytykset kehittää suunnitelmallisesti ja tietoon perustuen palveluita niin, että ne tuottavat toimenpiteitä saamelaisyhteisön esiin nostamiin palvelutarpeisiin myös ennaltaehkäisevästi ja niin että väestöjen väliset hyvinvointi ja terveyserot kehittyisivät yhdenvertaisesti. Suomella on valtionavustuksen muodossa käytössä toimiva rahoitusmekanismi, jonka avulla Suomella olisi edellytyksiä toteuttaa myös kansainvälisten ihmisoikeuksien toimeenpanoa valvovien elinten Suomelle osoittamia suosituksia, mikäli Suomi osoittaisi siihen riittävät resurssit. Lapin alueen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden nykytila-analyysin[5] mukaan Saamenkielisten ja -kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen ei liity pelkästään palvelujen saatavuuteen, vaan sosiaali- ja terveyspalveluilla voidaan nähdä olevan osaltaan vaikutus saamen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen sekä hoito- ja palvelutarpeen arvioinnissa oikeusturvakysymyksenä.

TSS-sopimusta valvova komitea[6] suositteli vuonna 2021, että sote-alan toimijat, myös yksityiset ja saamelaisalueen ulkopuoliset toimijat, noudattavat saamen kielilakiin perustuvaa velvoitetta taata palvelujen tarjoaminen saamen kielellä. Rotusyrjintä komitea, joka valvoo YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaa kansainvälistä yleissopimusta, on vuonna 2017[7] ja vuonna 2012[8] , että Suomi varmistaa saamenkielisen sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden. Euroopan neuvoston ministerikomitea, joka valvoo Euroopan neuvoston alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva yleissopimusta, on antanut vuonna 2018[9] suosituksen Suomelle ryhtymään lisätoimiin varmistaakseen saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuutta. Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2020[10] suositellut Suomen valtiolle, että saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluissa määritellä saavutettavissa olevat ja mitattavissa olevat tavoitteet. Komitean mukaan näiden tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissä olisi oltava riittävät budjettivarat. Lisäksi viranomaisten olisi arvioitava saamenkielisten palvelujen tarve, ja tarvittaessa harkittava tiettyjen saamenkielisten palvelujen tarjoamisen tukemista saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle. Euroopan neuvoston ministerikomitea suositteli myös vuonna 2017[11], että Suomi tehostaa

[5] Sote rakenneuudistus Lapissa-hanke 2021: Lapin alueen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden nykytila-analyysi. Loppuraportti 10.12.2021
[6] (E/C.12/FIN/CO/7)
[7] (CERD/C/FIN/CO/23).
[8] (CERD/C/FIN/CO/20-22).
[9] (CM/RecChL/2018/5).
[10] (CM/ResCMN/2020/1).
[11] (CM/ResCMN/2017/1).

pyrkimyksiä varmistaa, että sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja on asianmukaisesti saatavilla jokaisen ensimmäisellä kielellä ja erityisesti saamen kielellä

Sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta - Saamelaisyksikkö

Sosiaalialan osaamiskeskukselle myönnetystä valtionavustuksesta 1,5 % on tarkoitettu käytettäväksi erityisavustuksena saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi (koko maan alueella 1411/2001). Sosiaalialan osaamiskeskuksille suunniteltu kiinteä avustus olisi vuoden 2023 talousarvioesityksessä 3 000 000 euroa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikön saama valtionavustus vuodelle 2023 hallituksen budjettiesityksen mukaisesti olisi 45 000 euroa. Summa pysyisi vuoden 2022 tasolla. Vuodesta 2013 lähtien osaamiskeskusten rahoitusta on toistuvasti leikattu tai se on pysynyt samana. Saamelaisyksikön osalta myönnetyllä avustukselle on pystytty palkkaamaan osa-aikainen suunnittelija. Nykyinen resurssi on riittämätön saamelaisten palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi ja saamenkielisten palvelujen kehittämiseksi kolmella saamen kielellä siinä mittakaavassa mitä tarve olisi. Välitön tarve vuodelle 2023 olisi ainakin yhden kokopäiväisen suunnittelijan palkkakulujen kattamiseen. Kokoaikaisen suunnittelijan palkka- ja hallintokulut olisivat 70 000 €/v. Tarvetta budjetin lisäykseen Saamelaisyksikön osalta vuodelle 2023 olisi noin 25 000 €.

Nyt käynnissä olevien soteuudistuksen tuomista organisatorisista, mutta myös hallinnollisten muutosten takia Lapin hyvinvointialueen ja Posken (Pohjois-Suomen sosiaalialan kehittämisyksikön) hankkeiden sekä Saamelaiskäräjien lisääntynyt yhteistyö on lisännyt myös selkeästi tarvetta Posken saamelaisyksikön lisäresurssin tarpeelle. Resurssien riittämättömyyden vuoksi yhteistyötarpeisiin ei nykyisessä tilanteessa pystytä riittävän hyvin vastaamaan käynnissä olevassa sote-uudistuksessa. Toiminnan tavoitteena oleva laadukkaiden sosiaalipalvelujen turvaaminen alueellisesti yhteistyössä hyvinvointialueiden, kuntien sekä järjestetyn tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan kanssa vaarantuu. Saamelaiskäräjien mukaan saamelaisväestön palvelutarpeiden suunnitelmallisten toiminnan ja pitkäkestoisen kehittämisen turvaamiseksi välttämätön tarve olisi kaksi kokoaikaista suunnittelija-tutkijaa. Saamelaisväestön palvelutarpeiden huomioimiseen ja kehittämistyöhön Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikössä tulisi varata momentilta 33.60.63 vuositasolla yhteensä 170 000 € kahden suunnittelijatutkijan palkka- ja hallintokuluihin.

4. TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Saamelaiselinkeinorahasto

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaiselinkeinorahastolle varataan valtion talousarviossa 2023 860 000 euron vuotuinen budjetti momentilla 32.20.40 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen. Saamelaiselinkeinorahaston tarkoituksena olisi tuottaa saamelaisten tarpeisiin uusia tuotteita, palveluja ja menetelmiä, joilla voitaisiin edesauttaa saamelaiskulttuurin ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämistä sekä kykyä vastata nykypäivän ja tulevaisuuden elinkeinoja kohtaaviin haasteisiin. Rahasto kannustaisi saamelaisia oman elinkeinonsa kehittämiseen ja uusien innovaatioiden ideointiin ja jatkojalostukseen, mutta samalla tuettavien hankkeiden ja kohteiden pääpaino olisi myös perinteisen tiedon säilyttämistä arkisessa jokapäiväisessä elämässä. Saamelaiselinkeinorahasto vahvistaisi saamelaisten kielen ja kulttuurin säilymistä sekä parantaisi saamelaisten kotiseutualueen työllisyyttä ja elinvoimaisuutta. Saamelaiselinkeinorahaston hallinnointi osoitettaisiin Saamelaiskäräjille, jonne perustettaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin virka. Saamelaiskäräjien elinkeino- ja oikeuslautakunta käsittelisi saapuneet

rahoitushakemukset ja jakaisi rahastosta innovointi- ja kehittämistuen vuosittain ennalta sovittujen kriteerien mukaisesti.

Saamelaiselinkeinorahaston 860 000 euron vuosittainen budjetti on mitoitettu ottamalla huomioon saamelaisten kotiseutualueen laajuus, alueen saamelaisten erilaiset olosuhteet ja toimintaympäristöt ja sitä kautta erilaiset kehittämistarpeet. Budjetin mitoituksessa on huomioitu niin ikään se, että sen tulisi mahdollistaa kaikkien saamelaiselinkeinojen kehittäminen ja innovointi tasapuolisesti. Tuloksekas innovointi ja kehittäminen vaativat usein prototyyppien valmistusta, kokeiluja, testejä, asiakaskyselyjä ja muuta resursseja vaativaa työtä. Budjetissa on huomioitu hallinnointia varten perustettavan saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin palkkakulut sekä mahdollisesti lisääntyvät elinkeino- ja oikeuslautakunnan kokouskulut. 860 000 euron budjetti jakautuisi siten, että noin 60 000–90 000 euroa varattaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin palkkakuluja sekä elinkeino- ja oikeuslautakunnan mahdollisesti lisääntyviä kokouskuluja varten ja loput jaettaisiin varsinaisena innovointi- ja kehittämistukena.

Tuomas Aslak Juuso
Puheenjohtaja

Pia Ruotsala-Kangasniemi
Hallintopäällikkö

(Hyväksytty puheenjohtajan päätöksellä 17.10.2022)

Lausunnon valmisteluun ovat lisäksi osallistuneet:
Ulla Aikio-Puoskari, koulutussihteeri
Anne Länsman-Magga, sosiaali- ja terveyssihteeri
Riitta Lehtola-Kosonen, suunnittelija
Riitta Orti-Berg, kulttuurisihteeri
Niina Aikio-Siltala, kielipesäohjaaja
Petra Magga-Vars, toiminnanohjaaja